

ÚJ „KAPOSVÁR”?

Négykezes kritika a Miskolci Nemzeti Színház előadásairól: *Feketeszárú cseresznye*, *Don Juan*, *Don Carlos*, *Hegedűs a háztetőn*

Hegedűs a háztetőn, r.: Béres Attila. Fotó: Éder Vera

Gabnai Katalin: Az elmúlt évadban többször megesezt, hogy egy-egy miskolci előadás megnézését erősen ajánlották egymásnak a szakmabeliek. Az információs riadólánc – amihez jelentős segítséget adnak a színház sajtóval és reklámmal foglalkozó munkatársai – idén is működik. Miskolcra menni ígéretes lehetőség ma is. Leginkább persze a személyes emlékek csábítják az embert. Szöcs Artur munkái egy városmajori Feydeau-előadás óta vonzanak igazán. Afféle „gyerünk, nézzük, mert itt aztán minden megtörténhet!” érzés alakult ki bennem, mióta egy elkezdődni alig tudó produkció a szemem előtt szállt föl, s lett belőle varázslatos örület. Béres Attila rendezéseit látva, s az ő előadásaira készülve erős reménységünk lehet, hogy alaposan végiggondolt, időnként monumentalitásra törekvő, jól világított és szakmailag egyébként is pompásan kivitelezett, nagyszabású játék vár bennünket. Mielőtt a Mohácsi testvérek Shakespeare-átiratát, *A velencei kalmár* miskolci variánsát láttam volna, előre örültem, hogy a főszereplő Görög László lesz, akit kiskamasz korában néptáncosként láttam először színpadon. Hogy maga az egész játék nagyszerű, az később derült ki. (Ez már kissé a múlt, de szerencsére júniusban talán még látható lesz a Városmajorban, aminek akkor is örülnünk kell, ha van a dolognak némi veszélye a nagyon eltérő akusztikai és térbeli viszonyok miatt. Aki mindkét helyen látta az ugyancsak miskolci, Rusznyák Gábor rendezte *Édes Annát*, sajnálkozva észrevételezte, mennyit veszített erejéből a produkció a városmajori vendégjáték alkalmával.)

Távolról úgy tűnik, hogy a társulat régebbi tagjai, a húzónevek és a szintet évek óta megtartó erők közé folyamatosan tudnak beilleszkedni az új nemzedékek tagjai. Igen gazdag választéka van itt a karaktereknek, s a vezetői „kertésztevékenység” is működni látszik. Külön örömet jelentett látni Lajos Andrást, aki hosszadalmas és aszályos pesti évadok után

végre méltó feladatokhoz jut. S persze nem akármilyen növényi szerveződésű, menet közben szinte műfajokat változtató produkció főszereplőjének sem lenni, mint amilyen a Szöcs Artur által rendezett *Feketeszárú cseresznye* című, Hunyady Sándor művéből kiinduló, nagyszínházi zenés játék.

Papp Tímea: Csábító lenne a felsorolt nevekhez kapcsolódva hagyni, hogy a szöveg írja önmagát, de nem vagyok abban biztos, hogy csapongásomat elég szakmainak tartaná a kedves olvasó, úgyhogy kordában tartom magam. Azt viszont határozottan cáfolnám, hogy csak a riadólánc számít. Megy a kritikus oda anélkül is, és nem azért, mert kedvesen, segítőkészen fogadják, vagy mert a színházcsinálás organikus részének tartják a kritikát, hanem azért, mert nem – jó, tompítsuk a kijelentést – vagy sokkal kevésbé merül fel a mellényúlás lehetősége.

Például mert a társulat erős, ami azt is eredményezi, hogy ki lehet állítani olyan ensemble-előadásokat, mint a *Feketeszárú cseresznye*. (Csak nem állom meg a coming outot: Szöcs Artur rendezéseinek hosszan ellenálltam, de a *Bakchánasnőknél* igent mondtam rá.) De mielőtt a társulatról esne szó, ne felejtjük el, mennyire fontos, még inkább demonstratív a darabválasztás, egész pontosan a témafelvetés, hiszen az évszázados kibeszéletlen történelmi trauma a mai közbeszédet is meghatározza. (És ha már nem kevés rizikóval bíró demonstratív-educatív repertoár, említsük meg a kritikudíjas *A velencei kalmár*t, és gyorsan tegyünk mellé két nem annyira könnyed musicalt, a két évaddal ezelőtti *Kabarét* és az idej *Hegedűs a háztetőn*.) Hunyady műve sok szempontból jó választás, hiszen nem egy fekete-fehérre színezett, nemzetiségi ellentétekkel és a nagypolitika árnyékával terhelt szerelmi háromszög – bár bizonyos színházakban könnyen arrafelé árnyalják a képet –, hanem egy rettenetesen bonyolult és nagyon érzékeny, társadalmi és

privát kataklizmákból kibomló, magán- és közéletet összeszövő történet. A miskolci előadás nem csupán megmutatja ezt a komplexitást, hanem megérthetővé teszi. Ebben persze segítenek a Hunyadytól és valós levelekből való vendégszövegek, aztán ott az agy mellett más érzékszervekre ható élőzene meg a tánc is – szubjektív érzetként hozzátennem azért a túlhazbó jelzőt –, de ha nem lenne a színpadon ilyen társulat, ha nem érezné a néző, hogy ügyük van ezzel az előadással, odalenne a személyesség, az átélhetőség.

G. K.: Mindazonáltal az előadás kissé „fejnehéz”, a rendező láthatóan nem állt ellen annak az örömmek, ami a muzsikuskok és a remek erőnlétű, jól mozgó színészgárda helyzetbe hozásával jár együtt. Túl van muzsikálva az első rész, de olyan zamatos, hogy nem fárad el a néző. Hogy is fáradna, amikor Bodoky Márk fiatal kora ellenére olyan bánatos, igazi férfit játszik, akit majd szétvet a visszafojtani próbált szerelem. Hogy van másfajta tekintet is a szakmai tarsolyában, arra bizonyíték a múlt évad *Cyranójában* a kisfiúból sértett hadfivá érő Christian megformálása. Lajos András színészi készlettára és alkalmazkodni tudása már rég nyilvánvaló, jelenlétének ereje pedig produkcióról produkcióra nő. Az Irinát játszó szép Czvikker Lilla nem tűnt ugyan olyan „szenvédélyes, erős teremtés”-nek, mint akit Hunyady említ az ihlető asszony alakjára emlékezve, viszont gyönyörűen énekel. Szócs Artur rendezői találékonysága és legtöbbször igazolódó döntései színésztámogató eljárások. Nem lehet kihagyni Szegedi Dezső éneklését, Fandl Ferenc akrobatikusan kivitelezett bohócantréját és Szirbik Bernadett lángot vető felháborodását, ha azokat így meg lehet csinálni. Én azért rendszerint csuklom egyet, amikor Szócs a polgári színjátékból a népszínmű felé hajol, aztán az indázó daljátékban koreográfusra bízva a férfiúi kakasviadalt, majd beköltöztetve a holtakat a történetbe ráfúj a jelenetekre egy kis sírszagot. Kicsit olyan ez, mintha egy képen a krétarajz bizonyos foltjait olajjal folytatná, aztán azt nehézkesnek találva tollrajzra váltana, majd a végén valami kollázs csíkjával keretezné az egészet. Szabálytalan, de érdekes. És a színészei képesek mindezt megvalósítani.

P. T.: Tetszik nekem a „fejnehéz” jelző, úgyhogy elkölcsönözöm a Don Juanra, ami szintén Szócs-rendezés. Miközben persze már csak az alapanyagból adódóan milyen más is lehetne... Nagy erénye az előadásnak, hogy lecsupaszítja *Don Juant*, megszabadítja a karakterre rakódott sztereotip érzékiségtől, nagystílusú svihákságtól – tulajdonképp mindentől, amit gyanítom, Mozarttól és da Pontétól eredeztethetünk –, és Petri György Molière-jéhez hűen élénk állít egy mérhetetlenül nárcisztikus, önző és manipulatív fiatalembert, akiből hiányzik az együttérzés és az önreflexió. Ez minden romlottságának az oka. A gátlástalanság ereje mozgatja, szórakoztatja. Bárkin átgázol ez az intellektuálisan nagypályás, hűvös machinátor, aki – és ezzel cáfolum magamat – talán egyetlen pillanatban mégiscsak reflektál önmagára, ám ezt némiképp őszintétlenül, nem közvetlenül, hanem a nézőn keresztül, a nézőnek verbálisan tükröt tartva teszi. Ez a fókusz mindenképp nagy találmánya az előadásnak, amelyben a férfiak szinte mind a helyükön vannak. Nem kelt empátiát a címszerepben Simon Zoltán, mértékkel játékos Gáspár Tibor Sganarelle-ként, egészséggel komédiázik Rózsa Krisztián mint Frici, súlya van Varga Zoltánnak mint Don Louis; ugyanakkor indokolatlannak, már-már öncélú gegnek tartom, hogy Don Carlosszal és az ő coming outjával egy homoerotikus szál is bekerül. Don Juan korra és nemre való tekintet nélkül hódít, de nem csábít, hanem leigáz, erőből. Ugyanakkor a történet fő áldozatai mégiscsak a nők lennének.

Nekik az adott társadalmi szerepek, elvárások és kényszerek miatt jóval nagyobb a morális veszítenivalójuk. S ez nem csupán a 17. századi drámában van így, hanem ebben a látványban (díszlet: Slárku Anett, jelmez: Kovács Andrea) és hangkulisszájában (zene: Nagy Nándor) egyaránt eklektikus, időben hol erre, hol arra tolódo, hol konkretizáló, hol elemelten stilizáló, összességében kortalanná tett előadásban is. Donna Elvira, Mari és Bernadette figurájával és tragédiájával nem a három színésznő – Mészöly Anna, Prohászka Fanni és Czvikker Lilla –, hanem a rendező maradt adós.

G. K.: Dereng nekem, hogy volt már előadás, amelyben a Don Carlos iránti enyhe bizsergés már megjelent Don Juanban, hisz szinte kínálja magát ez a lehetőség egy hedonista mindenevő esetében. De mivel sajnos ezt a Molière-produkciót most nem láttam, hadd térjek rá egy másik *Don Carlosra*, a miskolciak friss Verdi-bemutatójára, amellyel ketőnk közül csak én találkozhattam. A február 19-i estén az átütő hangú Hector Lopez Mendoza énekelte Carlost. Korrekt, ám kissé szakadozottnak tűnő előadás volt.

Árvai György pompás díszletére, amelynek központi eleme egy nyomasztóan sötét, majd a peremén időnként felfény-

Simon Zoltán a Feketeszáru cseresznyében, r.: Szócs Artur. Fotó: Gálos Mihály Samu

lő és szinte zuhanni készülő kereszt forma, sokáig fogok emlékezni. Háttérvetítéssel gyakran azért élnek a színházak, mert nem dúskálnak a pénzben. Itt viszont egy magában is értékes, ritmikailag megkomponált, színben és formában tökéletes, remekül megtervezett háttérrel látunk. Hol tüzes, hol fekete felhőjáték, hol varázsos csillagragyogás kíséri a felvonásokat, s ezek nagyban segítik a dráma fölfutását. Viszont bármilyen szép is a lilás aranybarnába öltöztetett kar ruházata, a főhősök elég fura szabású jelmezeket kaptak Szűcs Edittől. Lehet ugyan, hogy ezek a ruhák az úri néphez tartozást hivatottak jelezni, lenről nézve egy-egy erősen megrajzolt szabásvonalnak köszönhetően átlósan félbevágják az éneklőket.

Szép erénye az előadásnak a jól olvasható, egyszerű, ám olykor költői erejű magyar szöveg, Orbán Eszter dramaturg munkája. Erős drámaisággal megformált Ebolit láthattunk és hallhattunk Tímár Tímeától, Valois Erzsébet meg Herczenik Anna szép altján szólalt meg. Nem annyira a hang, inkább a mély és hiteles színpadi jelenlét miatt emlékezetes Laborfalvi Soós Béla „súlyosan értelmiségi” Posa márkija. Jó volt őt látni. Mint ahogy jó volt hallani a II. Fülöpöt alakító, nem akármilyen hanggal rendelkező – és hát valljuk be, inkább Carlos fiának látszó – Cser Krisztiánt. Igaz ez akkor is, ha csak a második részre alakult ki az ő laza mozgása miatt nem annyira királyinak, inkább szenvedő és tépelődő férfiúinak elgondolt alakítása. (Vajon milyen utat járhatott be a rendező, Keszég László színészvezetési elképzelése, amikor megbizonyosodott róla, hogy Cser Krisztiánnal Fülöp szerepében inkább egy ilyen típusú figurát tud az előadás megmutatni? Izgalmas lehetett ez, már csak azért is, mert máig nem felejttem, milyen sötét és égő jelenlétű Fülöp volt Kuna Károly a Maladype 2012-es, Balázs Zoltán által rendezett előadásában, amelynek maga Keszég László volt remek, márványból faragott Alba hercege.) Súlyos, erős, elszánt és kiválóan éneklő Főinkvizitort láthattunk Cseh Antal alakításában. De nem tarthatom magamban, mennyire meglepett, hogy a fővárosi tetszésnyilvánításokhoz képest milyen röviden tapsolnak a miskolciak az operai teljesítményeknek. Jó volt viszont észrevenni, hogy ezt az előadás levezénylői pontosan tudják.

P. T.: Nahát, ez érdekes megfigyelés! Ha empirikus kutatást végeznénk a miskolci nézői tapsok hosszáról, mindenképp be kellene vonni az énekkar tagjait, hiszen ők az operákon kívül operettekben, musicalekben, sőt prózai produkciókban is közreműködnek. Különösen a férfikarnak van erre módja, tavaly ők voltak a gascogne-i legények a *Cyranóban*, idén pedig, hogy ne menjünk messzire, a már tárgyalt *Don Juanban* képeztek karakteres tömeget, és teremtették meg a cappella a hangzó közeget. Már úgy sem voltak kevesen, de amikor a *Hegedűs a háztetőn*ben kiegészülnek az altokkal és a szopránokkal, a prózai társulat és a Miskolci Balett tagjaival, igencsak zsúfolttá válik a színpad. Annyian vannak, hogy tényleg azt hihetjük, előttünk áll Anatevka apraja-nagyja. Szemre ez illúziókeltő, a színpadi logisztikát és közlekedésrendészetet tekintve viszont Béres Attila helyenként megnehezítette a közreműködők, Kozma Attila koreográfus és – gyanítom – a maga dolgát is. Mintha a rendező fejében inkább az – emlékeim szerint hodályszerű – újvidéki Szerb Nemzeti arányai éltek volna, mint a miskolci színpadé, netán az egri Líceum-udvaré, ahol korábban szintén megrendezte a musicalt, részben azonos alkotótársakkal.

G. K.: Ugyanezt éreztem, amikor a *Hegedűs a háztetőn* nyitóképével találkoztam. Arra gondoltam, hogy ha már a kezdés pillanatában dugig van a színpad emberrel, azt a továbbiak-

ban semmiképp sem lehet felülmúlni, tehát dramaturgiailag fokozni sem. Így is történt. Elképzelhető, hogy a rendező a színészcsapat közösségi jóérzését kívánta biztosítani ezzel a monstruózus bevonulással, amire a darab egyéb jeleneteiben nem látott lehetőséget. De inkább megfizetett érte.

P. T.: Béres Attila harmadszor nyúlt a darabhoz, de nem szívtelen remake, hanem a figyelmes professzionalizmus és a korábban már emlegetett ügy-érzet példája ez az elővétel, amibe beletartozik a miskolci főrabbi „szakmai felügyelete” mellett a Budapest Klezmer Band színházra, színészre érzékeny zenei kísérete és jelenléte is. Többedik *Hegedűsük* és többedik Béres-munkájuk ez, tudják, értik és érzik a darabot is, a rendezőt is. Igen szépek Pilinyi Márta részletekre ügyelő ruhái. Egészen megindító a Nádasy Erika Goldéjára adott kislekete, s hozzá az apró fehér gyöngyökből álló gyöngysor. Vagy ott vannak a lányok életkori és családon belüli státuszát mutató kötények, még inkább a blúzok, amelyek tényleg csak lehetnénytérnek el egymástól, de a gombok milyensége vagy az, amilyen magasságban a nyakak záródnak, megkülönbözteti a karaktereket. Vizuálisan persze Horesnyi Balázs díszlete a leginkább szembetűnő, a függöny felgördülése után azonnal beszippann bennünket az előadás univerzumába. (De – és sajnálom, hogy ezt kell mondanom – a hatásos és asszociatív nagyszabás az első pillanatban lenyűgöz, a másodikban várakozást kelt, a harmadikban statikusságával és installációjellegével agyoncsapja a rajongást, majd végül szép háttérként kielégületlenül hagy.)

Megnyugtató nézni Görög Lászlót Tevjeként, Nádasy Erikát Goldeként. Külön-külön is, ahogy az egyik istenével kerül bizalmas viszonyba, a másik meg pragmatikus, sprőd kaktuszként viselkedik az élet körülbelül minden helyzetében. De leginkább együtt jók, ahogy képesek hitelt adni a „Szeretsz engem...”-nek. És ez a szeretet, ez az elfogadás nem csupán a családhoz, de a közösséghez is erős kapocs. Mintha az összetartozás lenne a kulcs gondolat. Az, hogy sokféle népek lakják Anatevkát – s a társulat erejét mutatja, hogy nem vázaltszerű figurákat látunk! –, és mégiscsak van bennük, zsidókban, oroszokban valami közös: emberek, akik ugyanazokkal az örömeikkel, bánatokkal szembesülnek, és akiknek ugyanaz az otthonuk.

A darabot, valljuk be, a műfaj miatt könnyű elvinni a szentimentális, üzleti giccs felé. Béresnek viszont – nem először látni ezt tőle – van érzéke, hogy megtalálja azt a mezsgyét, ahol a musical követelményeit is figyelembe véve lehet megfogalmazni valamiféle erős és nyilvánvaló állítást, ha tesszik, üzenetet.

G. K.: Igen, őrzöm is két mesterien kivitelezett pillanat emlékét. Az egyik az első rész végén beálló mély és fájdalmas csönd, amikor az asztalnál azokra emlékeznek, akik nem lehetnek most velük. Ez a csönd kigurul a folyósóra, de még az utcára is. A másik a zárójelenet, amikor indulás előtt a csomagokba be nem fért lábbelivel téblábol Tevje, s mellé csapódik a Hegedűs. Megállnak, visszafordulnak, s míg mi akaratlanul is a sötét aurával rendelkező cipőkre emlékezünk, ránk emelik a tekintetüket.

Itt aztán persze volt bőséges taps. Meg kell említenem, hogy mind az opera, mind a musical telt házas, hétköznapi előadása hat órákor kezdődött. A zsöllyékben pedig az a zömében vasalt inges diákokból és ünnepi kardigános nyugdíjasokból álló „fehér közönség” foglalt helyet, akiket itt nagyon várnak és szeretettel fogadnak. A sok évvel ezelőtti kaposvári színházról van hasonló emlékem.